

**ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ ӘКІМДІГІНІҢ БІЛІМ БАСҚАРМАСЫНЫҢ
«ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ» КММ**

**ПЕДАГОГТЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК МАТЕРИАЛДАРЫ:
ҚҰРАСТЫРУ ЕРЕЖЕЛЕРІ**
әдістемелік ұсыныстар

Қостанай? 2026

УДК371.1
ББК 74.26

Пікір білдірушілер:

Набатникова Т.И., педагогика ғылымдарының магистрі, шебер-педагог, Қостанай облысы әкімдігінің Білім басқармасы «Әдістемелік орталық» КММ-нің басшысының орынбасары
Куйшибаева Б.Т., педагог-зерттеуші, аға әдіскер, Қостанай облысы әкімдігінің Білім басқармасы «Әдістемелік орталық» КММ

Педагогтың әдістемелік материалдары: құрастыру ережелері. Әдістемелік ұсыныстар /
Бесенбаева В.Б., Величко О.Я., Сулеймен А.Н. – Қостанай, 2026. – 21 б.

Авторлық әдістемелік материалдарды құруға арналған ұсынылатын әдістемелік ұсыныстар педагогтарға өздерінің педагогикалық тәжірибесін жүйелеу және сапалы ұсыну мақсатында практикалық қолдану үшін арналған.

Мазмұны

Кіріспе.....	4
МЕТОДИКАЛЫҚ МАТЕРИАЛДАРДЫ ЖАСАУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ.....	5
Педагогтардың әдістемелік материалдарының классификациясы.....	5
МЕТОДИКАЛЫҚ МАТЕРИАЛДАРДЫ ДАЙЫНДАУ ЖӘНЕ ҚҰРАСТЫРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫСТАР	8
Оқу құралы.....	8
Жұмыс дәптері.....	8
Электрондық оқу құралы.....	9
Электрондық тапсырмалар жинағы.....	10
Оқу-әдістемелік құрал.....	10
Оқу-әдістемелік бағдарлама.....	11
Элективті курстар.....	12
Әдістемелік құралдар	14
Әдістемелік ұсыныстар.....	15
Авторлық бағдарлама.....	17
Қолданылған әдебиеттер тізімін рәсімдеуге қойылатын талаптар.....	18
Қорытынды.....	20
Әдебиеттер тізімі.....	21

Кіріспе

Қазіргі білім беру парадигмасы жағдайында әдістемелік материалдарды жобалау педагогтың негізгі міндеттерінің біріне айналуда. Оларды әзірлеу қажеттілігі бірнеше стратегиялық факторлармен түсіндіріледі:

- Жеке тұлғалық және дифференцияланған тәсіл: әдістемелік материалдар стандартты оқытудан аулақ болуға мүмкіндік береді, контентті әр оқушының бірегей сұранысы, оқыту темпі мен қызығушылығына бейімдеуге жағдай жасайды. Түрлі білім беру траекторияларын құру білімді меңгерудің максималды тиімділігін қамтамасыз етеді;
- Кәсіби өзін-өзі жүзеге асыру: өз бағдарламасы бойынша жұмыс жасау мұғалімнің шығармашылық дамуы үшін күшті ынталандыру болып табылады, инновациялық тәсілдер мен стандартты емес әдістемелерді сынауға мүмкіндік береді;
- Қатысушылықты арттыру: өзекті материалды және интерактивті технологияларды интеграциялау оқушылардың мотивациясына тікелей әсер етіп, оқу процесін жандандырады және заманауи етеді;
- Стандарттарға сәйкестік және инновация: авторлық әзірлемелер мемлекеттік стандарт талаптарымен (МЖБС) үйлесімді түрде үйлесіп, білім беру ортасын жүйелі жаңартуға ықпал етеді.

Мұндай бағдарламалардың негізгі артықшылықтары – олардың икемділігі және түлектің қоғамда сәтті өмір сүруі үшін қажетті негізгі құзыреттерді қалыптастыруға нақты бағытталғандығы.

Әдістемелік ұсыныстар педагогтарға авторлық білім беру өнімін құру және инновациялық тәжірибені жеткізу процесінде кешенді қолдау көрсетуге арналған.

Міндетке жету үшін келесі тапсырмалар шешіледі:

- Бағдарламаның құрылымдық-мағыналық компоненттері туралы білімді тереңдету және жүйелеу;
- Әр түрлі әдістемелік материалдарға қолдануға болатын кезең-кезең алгоритмін қалыптастыру;
- Енгізілетін бағдарламалардың тиімділігін бағалау үшін құралдармен қамтамасыз ету;
- Цифрлық және белсенді оқыту әдістерін енгізуді ынталандыру;
- Кәсіби желілік байланыс пен тәжірибе алмасу платформасын құру;
- Өз педагогикалық қызметін рефлексиялық талдау дағдыларын дамыту;
- Кадрлардың үздіксіз кәсіби жетілуін қолдау;
- Авторлық курстарды білім беру ұйымдарының нақты тәжірибесіне интеграциялау.

Күтілетін нәтижелер: бұл ұсыныстарды меңгергеннен кейін педагогтар оқу курстарын жобалау әдістемесін меңгереді: мақсаттарды қоюдан бастап, МЖБС талаптарына сәйкес мазмұнды таңдау, сондай-ақ білім жетістіктерін бағалаудың кешенді жүйесін әзірлеуге дейін. Бұл авторлық бағдарламалардың сапасын едәуір арттыруға және олардың практикалық құндылығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

МЕТОДИКАЛЫҚ МАТЕРИАЛДАРДЫ ЖАСАУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Қазіргі ғылыми әдебиетте педагогтық әдістемелік материалдардың бірнеше анықтамасы бар. Олардың кейбіріне тоқталайық.

Әдістемелік материалдар – педагогтың әдістемелік жұмысының әртүрлі материалдық көріністері (күжаттар, оқу-құралдар, әзірлемелер), олар білім беру процесін жүйелеу және реттеу, озық тәжірибені тарату, нақты әдістемелер мен дидактикалық материалдарды ұсыну арқылы оқыту мен тәрбиелеу тиімділігін арттыру үшін арналған. Олар басқа педагогтар үшін «әдістемелік қор» қызметін атқарады және оқу іс-әрекетін ұйымдастыруға көмектеседі [1].

Әдістемелік өнім – әдістемелік білімді көрсету және тарату тәсілдерінің бірі, әдістемелік қызметтің нәтижелерін білдіру формаларының бірі [2].

Әдістемелік материалдар – педагогтар мен оқушыларға арналған құрылымдық құралдар, ұсыныстар, әзірлемелер және басқа да қосымша басылымдар, олар оқу процесін ұйымдастыру, сабақ жүргізу, тәрбие жұмысын жүргізу, тапсырмаларды орындау және нақты оқыту әдістерін қолдану бойынша теориялық негіздер мен практикалық нұсқауларды қамтиды. Олар оқыту процесін тиімді, түсінікті және жүйелі етуге көмектеседі.

Негізгі сипаттамалары:

- Практикалық бағыт: нақты мысалдар, тапсырмалар, тесттер, схемалар және нұсқауларды қамтиды;
- Құрылымдық сипат: материал логикалық түрде ұсынылған, бөлімдерге бөлінген, бұл ақпаратты меңгеруді және іздеуді жеңілдетеді;
- Мақсат: педагогтың жұмысын жеңілдету және оқушыларға пәнді меңгеруге көмектесу.

Әдістемелік материалдар – педагогикалық баспалық өнімнің ең сұранысқа ие түрлерінің бірі. Әдістемелік материалдарды жасау дағдыларына ие мұғалім озық педагогикалық идеялардың жүргізушісіне, білім беру ұйымындағы әдістемелік-педагогикалық процестің көшбасшысына тез айналады.

Педагогтардың авторлық әдістемелік материалдар жасау қызметі басқа авторлардың туындыларымен мұқият танысудан, олардың артықшылықтары мен кемшіліктерін бөліп көрсету арқылы басталады. Кез келген әдістемелік әзірлемені құру автордың жеке тәжірибесіне, педагогикалық өтіліне, жеке ерекшеліктері мен жұмыс жағдайына, сондай-ақ ата-аналар мен балалардың сұраныстарына, педагог пен тәрбиеленушілер арасындағы қарым-қатынастың сипатына негізделген концепцияны, негізгі идеяларды және логиканы түсінуді талап етеді. Авторлық концепция қысқа, нақты, шынайы және оригиналды болуы керек.

Кез келген авторлық педагогикалық әзірлеменің логикасы мақсаттың болуы, осы мақсатты нақтылайтын міндеттер, осы міндеттерді шешу әдістері (жолдары, тәсілдері), болжанатын нәтиже және осы нәтижені бағалау критерийінің болуын қамтиды.

Педагогтардың әдістемелік материалдарының классификациясы

И. Алтынсарин атындағы НАО педагогикалық әзірлемелерді келесі түрде классификациялауды ұсынады [1]:

Негіздері	Түрлері
Мазмұны бойынша	Білім беру, педагог немесе оқушы ұжымының қызметін, оқу курсының ұйымдастыру концепциясы. Білім беру кеңістігін, тәрбиелік жұмысты, оқу жұмысын, оқу орны басқаруын, мониторингті құру жүйесі. Мектеп, мектеп басқару, оқу процесі, сабақ моделі. Мектептің даму бағдарламасының жобасы, тәрбиелік іс-шаралар, сабақ, оқушылардың жеке қасиеттерін дамыту. Мектептегі білім беру бағдарламасы, оқу орнының дамуы,

	<p>эксперимент, оқу курсы. Мектептегі педагогикалық технология, бірнеше оқу курсы, бір оқу курсы, тәрбиелік жұмыс. Мектептегі тәрбиелік жұмыстың, курс, тақырып, бөлімді оқытудың, сабақ өткізу, мектеп іс-шараларын ұйымдастыру, сынып сағатын өткізу әдістемесі. Сабақ немесе сынып сағаты сценарийі. Құралдар: а) диагностикалық (тесттер пакеті, бақылау жұмыстары, сұрақтар жинағы, сұхбат жүргізуге арналған материалдар, сауалнама); б) педагогикалық (оқыту немесе тәрбиелеуге арналған дидактикалық материалдар пакеті).</p>
Жасалу тәсілі бойынша (әзірлеушінің қызметі әдісі)	<p>- Адаптивтік – бұрыннан бар жұмысты өмірдің жаңа нақты жағдайларына бейімдеуге байланысты; - Комбинаторлық – жаңа конструкция белгілі элементтердің, тәсілдер мен әдістердің жаңа комбинациясы арқылы жасалады; - Радикалды – принциптік жаңалықты қамтитын.</p>
Жаңалығы бойынша	<p>- Субъективті жаңа – өзіне, әріптестеріне, өз оқу орнына немесе тіпті аймаққа арналған өнім; - Объективті жаңа – елге, қоғамға немесе дүниежүзілік деңгейде әлеуметтік мәні бар өнім.</p>

Функционалдық тағайындалуына қарай әдістемелік өнімді бөлу:

1. Ақпараттық-әдістемелік.
2. Ұйымдастырушылық-әдістемелік.
3. Қолданбалы әдістемелік өнім.
4. Ғылыми-әдістемелік өнім.
5. Оқу (білім беру) өнімі.

Ақпараттық-әдістемелік өнімнің мақсаты – әртүрлі түрлерін пайдалана отырып:

- а) таратуға тиіс мәліметтерді ұсыну;
- б) озық педагогикалық тәжірибені талдау;

в) инновациялық педагогикалық технологияларды қалай қолдану керектігін түсіндіру және т.б.

Ұйымдастырушылық-әдістемелік өнімнің мақсаты – мақсаттарды, ұйымдастыру тәртібін және қоғамдық іс-шараларды өткізу тәртібін түсіндіру, шығармашылық бірлестіктерде білім беру-тәрбиелік процестің әдістемесін ашу.

Қолданбалы әдістемелік өнім – басқа әдістемелік өнім түрлерінде көрсетілген тақырыпты толықтыратын, кеңірек ашатын қосымша материал.

Ғылыми-әдістемелік өнім оқыту және тәрбиелеудің тәсілдері мен әдістерін жеткізу мақсатында жасалады. Ол арнайы журналдар мен ғылыми еңбектер жинақтарында мақалалар жариялау арқылы көрініс табады.

Оқу (білім беру) өнімі.

Шығармашылық қабілеті жоғары және үлкен практикалық тәжірибесі бар педагогтар оқулықтар, оқу құралдары және осындай басылымдардың авторлары бола алады.

1. Оқулық – оқу пәнін (тұрақты түрде ұсынылатын білімді) жүйелі түрде баяндаған оқу басылымы, оқу бағдарламасына сәйкес келетін және осы басылым түрі ретінде ресми бекітілген.
2. Оқу құралы – оқулықты толықтыратын немесе толық/бөліктік түрде алмастыратын оқу басылымы, ресми бекітілген.

Оқу құралдарына жатады:

- Көрнекі оқу құралы – оқуға, оқытуды немесе тәрбиелеуді қолдауға арналған материалдар (карта құралдары, атлас, альбомдар және т.б.);
- Оқу-әдістемелік құрал – оқу пәнін (оның бөлімі, тақырыбы) немесе тәрбиелеу әдістемесін қамтитын материалдар;
- Әдістемелік құрал – белгілі бір әрекетті орындау әдістемесі, операциялар, процестер, іс-қимыл тәртібі ашылған басылым;
- Жұмыс дәптері – оқушының өз бетімен оқу пәнін меңгеруіне арналған ерекше дидактикалық аппараты бар оқу құралы;
- Өзіндік оқу құралы – педагог көмегінсіз өз бетімен оқуға арналған оқу құралы;
- Хрестоматия – әдеби-шығармашылық, тарихи және басқа да шығармаларды немесе үзінділерін қамтитын оқу құралы;
- Практикум – өткен материалды меңгеруге арналған практикалық тапсырмалар мен жаттығуларды қамтитын оқу басылымы, оған есептік жинақ та жатады;
- Оқу бағдарламасы – оқу пәнін (оның бөлімі, тақырыбы) оқу және оқыту мазмұнын, көлемін және тәртібін анықтайтын оқу басылымы.

Әдістемелік материалдар оқушылардың белсенді шығармашылық қызметін ұйымдастырудың әртүрлі формаларын қарастыруы керек:

- арнайы ұйымдастырылған оқу формасы ретінде сабақ;
- реттелмеген қызмет түрлері;
- конкурстар, жарыстар, конференциялар, көрмелер, олимпиадалар және басқа да еркін қарым-қатынас пен оқушылардың дағдыларын салыстырып бағалау формалары.

Кез келген әдістемелік өнім:

- қазіргі талаптарға сәйкес болуы керек;
- ғылыми-педагогикалық, әдістемелік әдебиеттерді, арнайы педагогикалық эксперименттерді, ұжым немесе жеке педагогтың тиімді тәжірибесін жан-жақты зерттеу нәтижесі болуы қажет;
- қарастырылып отырған құбылыстың педагогикалық мәнін ашуы, педагог немесе ұжымның іс-әрекет әдістемесін сипаттауы керек;
- алдыңғы тәжірибені талдау мен қазіргі кезеңдегі жағдайды түсінуге негізделуі керек;
- авторлар мен қолданылған баспа көздеріне сілтемелерді қамтуы қажет.

Әдістемелік материалдар білім беру ұйымының ғылыми-әдістемелік кеңесі немесе директорымен бекітіледі (оқу орнының Ережесіне сәйкес).

Авторлық әдістемелік материалдарға педагогикалық тәжірибе туралы ақпаратты, өз педагогикалық тәжірибесін қорытындылауды, жеке педагогикалық жаңалықтарды, пән бойынша жеке әдістемелерді, әдістемелік ұсыныстарды қамтитын оқу және әдістемелік басылымдар жатады.

МЕТОДИКАЛЫҚ МАТЕРИАЛДАРДЫ ДАЙЫНДАУ ЖӘНЕ ҚҰРАСТЫРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫСТАР

Оқу құралы – оқулықты толық немесе ішінара алмастыратын/толықтыратын оқу басылымы. Бұл оқу басылымы оқу бағдарламаларында қарастырылған білімді кеңейтуге, тереңдетуге және жақсы меңгеруге арналған. Оқу құралдары көбінесе оқулықтарға қарағанда нақты тақырыпқа бағытталған немесе практикалық ақпаратты қамтиды.

Оқулықтан айырмашылығы: оқулық әдетте бүкіл курстың жүйеленген мазмұнын қамтиды, ал оқу құралы белгілі бөлімдерге назар аударуы, мәселе бойынша әртүрлі пікірлерді ұсынуы немесе қосымша материалдар (мысалы, практикалық тапсырмалар немесе көрнекі құралдар) қамтуы мүмкін. Оқу құралдарының көлемі әдетте оқулыққа қарағанда аз болады.

Құрылымы: оқу құралдары кіріспе, негізгі бөлім, бақылау сұрақтары мен тапсырмалар, иллюстрациялар, қорытынды, библиографиялық тізім және қосымшалардан тұруы мүмкін.

Оқу құралының талаптары:

- Мазмұны логикалық, дәл, нақты және мақсатты аудитория үшін түсінікті болуы керек.
- Құрылымы стандарттарға сәйкес болуы тиіс, пайдалану және мәтінде навигацияны жеңілдету қамтамасыз етілуі қажет.
- Оқу құралы нақты оқу бағдарламасы мен оқу жоспарына сәйкес келуі тиіс.
- Материал логикалық реттілікпен берілуі қажет, оқушылардың түсінуін жеңілдету мақсатында.
- Фактілер, мәліметтер мен ақпарат қазіргі ғылыми деңгейге сай және өзекті болуы тиіс.
- Тұжырымдамалар, терминология және мысалдар оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес түсінікті болуы тиіс.
- Қажетті білім көлемін толық қамтуы тиіс.
- Материалды жақсы меңгеру үшін есептерді шешу мысалдары, иллюстрациялар, кестелер және басқа көрнекі материалдарды қосу ұсынылады.
- Пайдаланылған әдебиеттер тізімі міндетті түрде көрсетілуі қажет.

Құрылымы: оқу құралы бөлімдер, тараулар және параграфтар бойынша логикалық құрылымға ие болуы керек. Басылым оригиналды және жеткілікті жаңалық деңгейінде болуы тиіс. МЖБС құрылымы талаптарына сәйкес келуі қажет.

Жұмыс дәптері – оқытудың да, оқудың да құралы болып табылатын оқу құралы. Бұл арнайы дидактикалық аппараты бар, оқушыға пәнді меңгеруге көмектесетін оқу құралы. Жұмыс дәптерлерін дидактикалық құралдар арсеналына енгізу мұғалімге оқу процесін оңтайландыруға нақты мүмкіндік береді.

Жұмыс дәптерлерінің мақсаты:

- Өз бетімен жұмыс: оқушы дәптерде тапсырмаларды орындап, оқылған материалды бекітеді;
- Білімді бекіту: жұмыс дәптеріндегі тапсырмалар сыныпта өткен материалды жақсы меңгеруге және есте сақтауға көмектеседі;
- Дағдыларды дамыту: жұмыс дәптерлері белгілі дағдыларды дамытуға арналған тапсырмаларды қамтуы мүмкін;
- Өзін-өзі бақылау: кейбір дәптерлер өзін-өзі тексеру үшін сұрақтар мен тапсырмаларды қамтиды;
- Сабақтарға және бақылау жұмыстарын дайындау: дәптердегі тапсырмаларды орындау ағымдағы және қорытынды бақылау жұмыстарына дайындық болып табылады.

Жұмыс дәптерлерінің түрлері:

- Ақпараттық: қысқаша теориялық материал, жаңа ұғымдар сөздігі, есеп шешу алгоритмдерін қамтиды;
- Бақылаушы: білім мен дағдыларды тексеруге арналған тапсырмаларды қамтиды.

Электрондық оқу құралы – жүйеленген оқу ақпаратын электрондық түрде қамтитын сандық басылым, өзіндік оқуға немесе оқу процесінде қолдануға арналған. Бұл басылым баспа оқулығына балама немесе оған қосымша ретінде интерактивті элементтер мен мультимедиа материалдарын қамтуы мүмкін. Электрондық оқу құралдары дәстүрлі оқытуды кеңейтетін заманауи оқу құралы болып табылады.

Электрондық оқу құралдары түрлі форматта берілуі мүмкін: мәтіндік файлдар, презентациялар, видео, аудио, интерактивті қосымшалар және т.б. Олар тек оқу материалын ғана емес, тесттерді, өзін-өзі бақылау тапсырмаларын, қосымша ресурстарға сілтемелерді де қамтуы мүмкін.

Электрондық оқу құралының басты ерекшелігі: материалмен интерактивті өзара әрекет және қосымша ресурстарға қол жеткізу мүмкіндігі; сондай-ақ қашықтықтан оқыту үшін де қолданылуы мүмкін.

Электрондық оқу құралдары дәстүрлі оқу басылымдарына қойылатын жалпы дидактикалық талаптарға сәйкес келуі және электрондық форматтың ерекшеліктерін ескеруі қажет. Олар оқушылардың дайындық деңгейіне сай, қолайлы, қолдануға ыңғайлы және оқу процесінің тиімділігін қамтамасыз ететін болуы тиіс.

Электрондық оқу құралдарына қойылатын негізгі талаптар

Дидактикалық талаптарға сәйкестік: электрондық оқу құралдары оқу мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес болуы, оқу материалын меңгеруді қамтамасыз етуі, оқушылардың танымдық белсенділігі мен өз бетінше жұмыс істеу қабілетін дамытуы қажет.

Қолдануға ыңғайлылық: электрондық оқу құралдары навигация жағынан қарапайым болуы, қажетті ақпаратқа тез қол жеткізуге мүмкіндік беруі, түсінікті интерфейс және мәтін, сурет, видео және басқа мультимедиа элементтерімен жұмыс істеуге ыңғайлы құралдарды қамтуы тиіс.

Дайындық деңгейіне сәйкестік: электрондық оқу құралдары оқушылардың білім мен дағдыларының деңгейіне сәйкес болуы, олардың жас ерекшеліктерін және оқу пәнінің спецификасын ескеруі қажет.

Оқыту тиімділігі: электрондық оқу құралдары білім, дағды мен қабілеттердің қалыптасуына ықпал етуі, сыни ойлау, өз бетінше жұмыс істеу және шығармашылық қабілеттерін дамытуы тиіс.

Техникалық талаптар: электрондық оқу құралдары әртүрлі құрылғылар мен операциялық жүйелермен үйлесімді болуы, жеткілікті жүктелу жылдамдығы мен тұрақты жұмысын қамтамасыз етуі қажет.

Оригиналдылық: басылымға арналған оқу құралдарында мәтіннің түпнұсқалық деңгейі кемінде 70% болуы тиіс.

Қажетті элементтердің болуы: электрондық оқу құралдары дәстүрлі басылымдар сияқты титулдық бет, мазмұны, кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды, әдебиеттер тізімі, қосымшаларды (қажет болса) қамтуы керек.

Құрылымы және көрінісі: электрондық оқу құралдары жалпы қабылданған ережелерге сәйкес құрылымдалуы тиіс, оның ішінде беттерді нөмірлеу, дереккөздерге сілтеме және графикалық элементтерді (суреттер, кестелер, графиктер) сапалы безендіру қамтамасыз етілуі қажет.

Мультимедиа элементтері: электрондық оқу құралдары аудио және видео материалдар, анимациялар, интерактивті модельдер сияқты әртүрлі мультимедиа элементтерін қамтуы мүмкін, олар оқу процесіне органикалық түрде енгізіліп, материалдың жақсы меңгерілуіне ықпал етуі қажет.

Кері байланыс мүмкіндігі: электрондық оқу құралдары оқушылар мен педагогтар арасында кері байланыс құруға мүмкіндік беруі тиіс, мысалы, форумдар, чаттар, автоматты тексерілетін тесттер арқылы.

Маңызды: электрондық оқу құралдары тек баспа нұсқасын қайталауы емес, электрондық форматтың барлық мүмкіндіктерін пайдаланып, оқу процесін тиімді және қызықты етуі қажет.

Электрондық тапсырмалар жинағы – бұл пәнді өз бетімен үйренуге және білімді практикада қолдануға арналған электрондық оқу-практикалық басылым. Ол мәтіндер, суреттер, видео, аудио, анимация және басқа мультимедиа элементтерін қамтуы мүмкін, бұл материалды тиімді меңгеруге ықпал етеді. Электрондық тапсырмалар жинағы – дәстүрлі жинақтың сандық нұсқасы, компьютерде, планшетте немесе басқа электрондық құрылғыда қолдануға арналған. Көбінесе емтиханға дайындық, дағдыларды жаттықтыру, өзін-өзі бақылау үшін қолданылады және келесі элементтерді қамтиды:

- теориялық материал – пәннің негізгі ұғымдары мен анықтамаларының қысқаша мазмұны;
- әртүрлі тапсырмалар – білімді бекіту және тексеру үшін жаттығулар, тесттер және есептер, тапсырмаларды орындау бойынша кеңестер, өз бетімен жұмыс ұйымдастыру бойынша ұсыныстар;
- жетілген навигациялық жүйе – бөлімдер мен тапсырмалар арасында жылдам ауысу мүмкіндігі.

Оқу-әдістемелік құрал – оқу пәнін (оның бөлімі, тарауы) оқыту немесе үйрету әдістемесі мен әртүрлі практикалық формаларды орындау әдістемесін қамтитын оқу басылымы. Ол педагогтарға оқу процесін ұйымдастыруда және оқушыларға материалды меңгеруге көмек беретін теориялық және практикалық материалдарды қамтиды.

Мақсаты: оқу-әдістемелік құрал оқушылар мен педагогтарға қосымша материалдар ұсына отырып, оқу пәнін жақсы түсіну мен меңгеруге көмек беру үшін арналған.

Мазмұны:

- оқу пәнін оқыту бойынша әдістемелік ұсыныстар;
- негізгі ұғымдар мен тұжырымдамаларды ашатын теориялық материал;
- практикалық тапсырмалар, жаттығулар, есеп шешу мысалдары;
- өзін-өзі тексеруге арналған материалдар (тесттер, бақылау сұрақтары);
- тереңірек оқу үшін әдебиеттер тізімі.

Оқулықтан айырмашылығы: оқу-әдістемелік құрал негізгі ақпарат көзі болудан гөрі, тар бағытталған материалды қамтиды және нақты оқыту әдістемелеріне бағдарланған.

Қазіргі заманғы оқу-әдістемелік құралдар электрондық ресурстарға сілтемелерді қамтуы мүмкін, бұл дәстүрлі және цифрлық оқу формаларын біріктіруге мүмкіндік береді.

Оқу-әдістемелік құрал оқу процесінің тиімділігі мен сапасын қамтамасыз ететін бірнеше талаптарға сай болуы керек. Негізгі талаптар оқу материалының мазмұнына, құрылымына, көрінісіне және әдістемелік қамтамасыз етілуіне қатысты. Құрал өзектілігімен, оқу бағдарламасына сәйкестігімен, оқушылардың білімді меңгеруі мен практикалық дағдыларды қалыптастыруына көмектесуі маңызды.

Оқу-әдістемелік құралға қойылатын негізгі талаптар

1. Оқу бағдарламасына және оқу мақсаттарына сәйкестік:

- оқу-әдістемелік құрал зерттелетін пәннің (немесе оның бөлімі) мақсаттары мен міндеттерін нақты көрсетуі керек;
- құралдың мазмұны білім беру стандарты мен жұмыс бағдарламасына сәйкес болуы қажет;
- материал логикалық тәртіппен берілуі тиіс – қарапайымнан күрделіге.

2. Өзектілігі және ғылыми сипаты:

- құралда ұсынылған ақпарат қазіргі заманға сай, сәйкес саланың соңғы ғылыми жетістіктеріне сәйкес болуы керек;
  - жалпы қабылданған ғылыми терминология қолданылуы қажет;
  - оқу әдістемесі мен тәсілдеріне негіздеме берілуі тиіс.
3. Әдістемелік өңдеу:
- оқу-әдістемелік құрал оқушылардың өз бетінше жұмыс істеуіне арналған әртүрлі тапсырмалар, жаттығулар, есептер мен тесттерді қамтуы қажет;
  - құрал оқушылардың тәуелсіздік және сыни ойлау қабілеттерін қалыптастыруға көмектесуі тиіс.
4. Құрылым және көрінісі:
- құралда кіріспе, негізгі бөлімдер, қорытынды, әдебиеттер тізімі және қосымшалар (қажет болса) болуы керек;
  - мәтін логикалық бөлімдер мен параграфтарға бөлінуі тиіс, тақырыптар мен тақырыпшалар қолданылуы керек;
  - материалды қабылдауды жеңілдету үшін кестелер, сызбалар, графиктер және басқа иллюстрациялар ұсынылуы қажет;
  - мәтіннің көрінісі ережелеріне сәйкес болуы керек (шрифт, жоларалық интервал, шегіністер, өрістер және т.б.); барлық қысқартулар мен аббревиатуралар алғашқы қолданылғанда ашылуы қажет.
5. Әдістемелік қамтамасыз ету:
- оқу-әдістемелік құралда сабақ өткізу, оқушылардың өз бетімен жұмысын ұйымдастыру бойынша педагогтарға арналған әдістемелік ұсыныстар болуы мүмкін;
  - қосымша өзіндік оқу материалдары, есеп шешу мысалдары, бақылау жұмыстар мен тесттер ұсынылуы мүмкін;
  - ұсынылатын әдебиеттер мен ақпарат көздері көрсетілуі қажет.
6. Оригиналдылық:
- оқу-әдістемелік құрал түпнұсқа болуы, мәтіннің кемінде 70% өзіндік болуы керек;
  - авторлық құқықсыз басқа дереккөздерден көшіру немесе плагиат жасауға жол берілмейді.

Жалпы, оқу-әдістемелік құрал тиімді оқыту құралы болып табылады, ол оқушыларға оқу материалын меңгеруге және қажетті құзыреттерді дамытуға көмектеседі.

Оқу-әдістемелік бағдарлама – бұл белгілі бір пән немесе білім беру саласы бойынша оқу процесінің мазмұнын, ұйымдастырылуын және әдістемелік қамтамасыз етілуін анықтайтын құжат. Бағдарламаға оқу жоспары, жұмыс бағдарламалары, әдістемелік материалдар, оқу құралдары және білімді бақылау жүйесі кіреді.

Оқу-әдістемелік бағдарлама білім беру жүйесінің маңызды бөлігі болып табылады және келесі функцияларды атқарады:

1. Білім мазмұнын анықтау: бағдарлама бойынша оқушылар қандай білім, дағды мен қабілеттерді меңгеруі қажет екені көрсетіледі.
2. Оқу процесін ұйымдастыру: бағдарлама материалды меңгеру ретін, жеке тақырыптарға бөлінетін уақытты, оқу формалары мен әдістерін көрсетеді.
3. Әдістемелік қамтамасыз ету: бағдарлама педагогтарға оқу процесін ұйымдастыру, әртүрлі оқу құралдарын қолдану және білімді бақылау бойынша әдістемелік ұсыныстар береді.
4. Үздіксіздікті қамтамасыз ету: оқу-әдістемелік бағдарламалар негізгі оқу бағдарламасының бөлігі болуы мүмкін және білім деңгейлері арасындағы сабақтастықты қамтамасыз етеді.
5. Оқыту нәтижелерін бағалау: бағдарлама оқушылардың білімін және дағдыларын бағалау жүйесін, жоспарланған нәтижелерге жету критерийлерін қамтиды.

Оқу-әдістемелік бағдарлама

Түсіндірме жазба құрамына мыналар кіреді:

- Авторлық әзірлеменің өзектілігі: білім беру процесінің белгілі бір құрамдас бөлігін жаңарту қажеттілігінен туындайтын объективті талаптарды ескере отырып, аталған авторлық әдістемелік өнімді жасау қажеттілігі; авторлық әзірлеме қандай мәселелерді шеше алады және білім беру процесіндегі қай қайшылықтарды жоя алады.
- Авторлық әзірлеменің жаңашылдығы: негізгі авторлық идеяның негізі.
- Авторлық әзірлеменің әдістемелік тұжырымдары: негізгі теориялық идеялар, категориялар мен ұғымдар, әдістер мен технологияларды қолданудың негізділігі.
- Авторлық әзірлеменің мақсаты мен міндеттері: мақсат – қызметтің нәтижесін алдын ала болжау, жету тиіс нәтиже; міндеттер – авторлық гипотетикалық идеяларды тексеру жағдайында нақты көрініс табуы.
- Оқу жоспары курс құрылымын, әр тақырыпқа арналған сағат санын анықтайды.
- Пәндер бойынша жұмыс бағдарламалары оқу материалының мазмұнын, оқу формалары мен әдістерін, білімді бақылау жүйесін нақтылайды.
- Қосымша әдістемелік материалдар: оқулықтар, оқу құралдары, әдістемелік ұсыныстар, тесттер, өз бетінше жұмысқа арналған тапсырмалар, электрондық білім беру ресурстары болуы мүмкін.
- Білімді бақылау жүйесі: әртүрлі бақылау формаларын қамтиды (ағымдағы, аралық, қорытынды), бағалау критерийлерін көрсетеді.

Бағдарламаны құрудың негізгі принциптері:

- ғылым, техника, мәдениет жетістіктеріне, ұлттық құрамға назар аудару;
- оқушыларды білім беруге және тәрбиелеуге әлеуметтік мақсаттарға сәйкестік;
- оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- сабақтастық – бұрын оқылған материалдан қазіргі және кейінгі материалға өту;
- пәндер арасындағы өзара байланыстар, зерттелетін құбылыстар арасындағы табиғи байланыстарға сәйкес.

Элективтік курстар – қысқа мерзімді тақырыптық курстар (модульдер), мектеп оқушыларға олардың сұранысына сәйкес ұсынылатын және мектеп компонентінің сағаттары есебінен жүзеге асырылатын курстар.

Элективтік курстар мазмұны бойынша:

- Кәсіби сынақтар: оқушыға нақты немесе модельдік жағдайда жалпы кәсіби бағыттар бойынша тәжірибе алуға мүмкіндік береді;
- Әлеуметтік практикалар: оқушыға белгілі бір әлеуметтік-кәсіби рөлді «сынап көруге» мүмкіндік береді;
- (Алдын ала) кәсіби дайындық;
- ЖОО арнайы пәндеріне кіріспе (пропедевтика): оқушыға мамандық бойынша дайындық деңгейін бағалауға мүмкіндік береді;
- Міндетті пәндердің шекараларын кеңейту: практикалық, академиялық бағытта оқу, болашақ білім траекториясын анықтайтын оқушыларға арналған;
- Жалпы дамытушы тренингтер: оқушылардың функционалдық дайындықтарын дамыту, негізгі құзыреттерді қалыптастыру;
- Танымдық қызығушылықтарды қанағаттандыру: оқушының қызығушылығын арттыруға бағытталған курстар;
- Жергілікті қауымдастықтардың сұраныстарын қанағаттандыру: этномәдени ерекшеліктерге негізделген курстар.

Әр элективтік курс – бір немесе екі оқу нәтижесіне бағытталған аяқталған дидактикалық бірлік. Оқу нәтижелеріне мыналар кіреді:

- оқушының білімдері;
- пәндік дағдылар;

- алдын ала кәсіби дағдылар;
- функционалдық сауаттылық элементтері;
- қабілеттер;
- негізгі құзыреттердің жеке аспектілері;
- алынған тәжірибе.

Элективтік курстар 17, 34 немесе 51 оқу сағатына есептеледі.

Элективтік курс бағдарламасын рәсімдеу талаптары

Бағдарламаның құрылымы:

1. Бағдарлама атауы
2. Түсіндірме жазба
3. Тақырыптық жоспарлау
4. Оқу-тақырыптық жоспарлау
5. Әдебиеттер тізімі

Бағдарлама атауы мазмұнына сәйкес беріледі. Бағдарламаның тақырыбы элективтік курстың түрін көрсетеді.

Түсіндірме жазбада болуы тиіс:

- бағдарламаның мақсаты мен күтілетін нәтижелері;
- күтілетін нәтижелерді бағалау әдістері;
- білім мазмұнын таңдаудың негіздері;
- элективтік курс сипаттамасы;
- білім беру нәтижелеріне қол жеткізу жолдары, ұйымдастыру тәсілдері, ресурстар сипаттамасы.

Курс мақсаты деп дидактикада қабылданған және білім беру үдерісінің барлық қатысушылары бірдей түсінетін терминдерді қолдана отырып, жалпылама түрде тұжырымдалған болжамды оқу нәтижелерін түсіну керек. Курс мақсаты осы бағдарлама бойынша жұмыс істейтін педагогтің не істеуі керектігін көрсетеді. Бағдарлама мақсатын анықтауда жауапты тұжырымдар қолданылуы тиіс (мысалы, «үйрету», «қалыптастыру», «технологияны беру» және т.б.). Мақсат тұжырымында оған жету құралдары көрсетілмеуі керек.

Мазмұнының ерекшелігі мен элективті курстардың қысқа мерзімділігіне байланысты, элективті курс бағдарламасы, әдетте, бір ғана мақсатқа бағынады.

Жоспарланатын оқу нәтижелері курс мақсатын нақтылауы тиіс. Олар бір немесе бірнеше оңай ажыратылатын және автономды түрде тексерілетін мазмұн бірліктерінен тұруы керек. Әрбір нәтиже басқаларынан ерекшеленіп, педагогикалық өлшеу арқылы оған қол жеткізілгенін тіркеу мүмкіндігі болған жағдайда жоспарланған білім беру нәтижелерінің жеткілікті деңгейде нақтыланғаны деп есептеледі.

Жоспарланатын білім беру нәтижесі бағдарламаға тек оның жетістігін педагогикалық диагностика құралдарымен тексеруге болатын жағдайда ғана енгізіледі.

Жоспарланатын білім беру нәтижесінің тұжырымы:

- үдерісті емес, қызмет нәтижесін сипаттауы;
- нәтижеге енгізілген мазмұнның әрбір элементін нақты көрсетуі;
- көрсетілген нәтижеге оқушылардың қол жеткізуін тексеру үшін берілетін қызметті/жағдайды бірмәнді елестетуге мүмкіндік беруі тиіс.

Білім беру нәтижелерінің тұжырымдары екіұшты түсіндірмеге жол беретін және/немесе нақтылауды қажет ететін сөз тіркестерін қамтымауы керек. Жоспарланатын білімдік нәтиже мазмұн бірлігін және жалпы оқу білігін, яғни оқушы осы мазмұнды қандай деңгейде меңгергенін көрсету үшін қандай операцияларды орындайтынын (мысалы, қайта жаңғырту, түсінгенін көрсету, қолдану, талдау, жалпылау, бағалау) сипаттауы тиіс.

Жоспарланатын құзыреттілікке бағытталған білім беру нәтижесі негізгі құзыреттердің бірінің қалыптасу деңгейін көрсететін нақты әрекетті (операцияны) сипаттау арқылы айқындалады.

Барлық жоспарланған білім беру нәтижелерінің жиынтығы курс мақсатына автоматты түрде қол жеткізуді қамтамасыз етуі тиіс.

Жоспарланған нәтижелерді бағалау тәсіл(дер)ін сипаттау: түсіндірме жазбада жоспарланған білім беру нәтижелерін бақылау формалары мен бағалау критерийлері көрсетілуі тиіс. Олардың жоспарланған нәтижелерге сәйкестігіне қысқаша негіздеме берілуі қажет. Сондай-ақ тексеру құралының принциптік сипаттамасы келтіріледі.

Білім мазмұнын іріктеу негіздерін сипаттау: түсіндірме жазбаның бұл бөлімінде элективті курс бағдарламасына енгізілген ақпарат пен қызмет тәсілдерінің жоспарланған оқу нәтижелеріне қол жеткізуді қамтамасыз ететіні негізделуі тиіс.

Сонымен қатар аралық нәтижелерге қол жеткізуді қамтамасыз ететін мазмұн да сипатталуы қажет, өйткені аралық нәтижелердің сапасы қорытынды нәтижелерді меңгеру деңгейін айқындайды.

Ресурстарға сипаттама: бағдарламаны іске асыру үшін қажетті ресурстар көрсетілуі тиіс: дидактикалық материалдардың (оқулықтар, есептер жинағы, анықтамалықтар және т.б.) тізбесі, материалдық ресурстардың (жабдықтар, құралдар, материалдар, интернетке қол жеткізу мүмкіндігі және т.б.) тізбесі, сондай-ақ жоспарланған оқу нәтижелеріне қол жеткізу үшін қажетті және жеткілікті ұйымдастырушылық ресурстар (сабақ кестесіне қойылатын талаптар, оқу уақыты және т.б.) сипатталады.

Тақырыптық жоспарлау әр тақырыптың атауын және сол тақырып бойынша оқу мазмұнын қамтиды.

Оқу мазмұны меңгерілуі тиіс ақпараттың (мазмұн бірліктерінің) және аралық та, қорытынды да нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін оқушы қызметінің түрлерінің жиынтығын білдіреді.

Егер оқу мазмұны оқушылардың нақты немесе модельдік жағдайларда көпқұрамды (дағдылар тұрғысынан) қызметін қамтыса, онда әр тақырып ішінде «Оқушылардың практикалық қызметі» деген қосымша тақырыпша бөлініп, сол қызмет сипатталады.

Тақырып аясында оқу мазмұнын жоспарлау кезінде оқушылардың өзіндік жұмысына (егер ол бағдарламаны меңгеру барысында көзделсе), оның ішінде АКТ қолдану арқылы орындалатын жұмыстарға бөлінетін мазмұнды бөліп көрсету қажет. Оқушылардың өзіндік жұмыс түрлері регламенттеледі; жұмыстың белгілі бір кезеңінде оқушы қызметіне кеңесші және/немесе тьютор тарапынан сүйемелдеу көрсетілетіні көрсетіледі.

Әдістемелік құралдар – оқу-әдістемелік басылымның бір түрі болып табылады, ол белгілі бір оқу курсы бойынша немесе курстың елеулі бөлімдері, не оқу-тәрбие жұмысының бағыты бойынша оқыту әдістемесінің мазмұнын және ерекшеліктерін ашатын көлемді, жүйеленген материалды қамтиды. Теориялық материалдан бөлек, сабақ жоспарлары мен конспектілері, сондай-ақ иллюстрациялар, кестелер, диаграммалар, суреттер және т.б. түріндегі дидактикалық материалдар болуы мүмкін. Айқын практикалық бағыттылығымен, қолжетімділігімен ерекшеленеді және педагогтің күнделікті жұмысына көмек ретінде арналған. Әдетте, еңбекте автордың жоғары нәтижелерге жетудің тиімді тәсілдері туралы пікірі көрініс тауып, автор жинақтаған оң тәжірибе қорытындыланады.

Әдістемелік құралдарда зертханалық және практикалық сабақтарды орындау, қорытынды аттестацияға дайындалу бойынша нақты тұжырымдалған ұсыныстар мен нұсқаулар, орындалу үлгілері бар практикалық тапсырмалар қамтылады, сондай-ақ ең жақсы нәтижелерге жетудің тиімді жолдары туралы авторлық көзқарас беріледі.

Әдістемелік құрал әдістемелік ұсыныстардан айырмашылығы – практикалық ұсынымдармен қатар, педагогика ғылымындағы қарастырылып отырған мәселе бойынша бар көзқарастарды ашатын теориялық қағидаларды да қамтиды. Ал әдістемелік ұсыныстарда мәселенің теориясы барынша қысқаша беріледі.

Әдістемелік құрал оқыту әдістемесін сипаттайды:

- тақырыптарды оқып-үйренудің реттілігін, ұсынылатын жұмыс формаларын, практикалық тапсырмалар мен олардың үлгілерін ашады;

- педагогтің жұмысын жеңілдетеді: сабаққа дайындалуға, сабақ әзірлемелерін жасауға, білімді бақылауды жүргізуге арналған материалдарды қамтиды;
- оқушыларға көмектеседі: тапсырмаларды орындау бойынша нұсқаулықтар, есептерді шешу үлгілері, дидактикалық материалдар ұсынады.

Оқулықтан айырмашылығы, әдістемелік құрал анағұрлым практикалық бағытта болады және негізгі оқу материалына қосымша ретінде қызмет етіп, оны нақты оқыту жағдайларына бейімдеуге көмектеседі.

Әдістемелік құралдарға қойылатын талаптар

1. Ақпараттылық, барынша мазмұндылық (жалпы, мағынасы кең фразалар болмауы тиіс).
2. Мазмұндаудың түсініктілігі мен нақтылығы.
3. Құрылымының айқындығы.
4. Тиісті қызметті ұйымдастырудың түпнұсқа (оригинал) тәсілдерінің болуы.
5. Қызмет формаларына арналған жаңа әдістемелік тәсілдердің немесе олардың жаңа үйлесімінің ұсынылуы.
6. Ұсынылып отырған тәсілдердің тиімділігін мысалдармен, иллюстрациялармен немесе эксперименттік апробация материалдарымен дәлелдеудің болуы.

Әдістемелік құралдың құрылымы

1. Кіріспе немесе түсіндірме жазба – мәтін көлемінің 15%-на дейін. Бұл бөлімде мәселенің тарихы ашылады, берілген проблема бойынша ғылымның қазіргі жағдайы талданады, ұқсас әдістемелер мен технологиялардың бар-жоғы қарастырылады, осы құралды әзірлеу қажеттілігі негізделеді. Құралдың құрылу ерекшеліктері сипатталып, мақсаты мен мақсатты аудиториясы (адресаты) көрсетіледі.

2. Негізгі бөлім – мәтін көлемінің 75%-на дейін. Әдістемелік құралдың негізгі бөлігінде оның мақсаты мен арнаулына байланысты әртүрлі бөлімдер (тараулар) болуы мүмкін. Олардың атауы, саны мен реттілігі автордың ой-тұжырымына сәйкес анықталып, логикалық тұрғыда жүйеленеді.

Теориялық бөлімде (қажет болған жағдайда тиісті еңбектерге сілтеме жасай отырып) құрал мазмұнының ғылыми-педагогикалық негіздемесі қысқаша түрде баяндалады. Бұл бөлім автордың өзіндік әдіснамалық ұстанымымен сипатталып, оған тән ерекшеліктерді қамтиды.

Практикалық бөлімде нақты материал жүйеленіп, жіктеледі, практикалық ұсынымдар беріледі, білім беру ұйымындағы жұмыс формалары мен әдістемелерінің типтік мысалдары келтіріледі.

Дидактикалық бөлімде схемалар, кестелер, суреттер және т.б. сияқты практикалық материалдар шоғырландырылады.

3. Қорытынды – мәтін көлемінің 10%-на дейін. Әдістемелік құрал мазмұнынан логикалық түрде туындайтын қысқа әрі нақты қорытындылар мен нәтижелер баяндалады.

4. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі барлық баспа деректері көрсетіле отырып, әліпби ретімен беріледі.

5. Қосымшалар осы әдістемелік құралды пайдалана отырып ұсынылатын қызмет түрін ұйымдастыруға қажетті, бірақ негізгі мәтінге енгізілмеген материалдарды қамтиды. Қосымшалар құрамына педагогтің жұмысын қолданыстағы талаптарға сәйкес ұйымдастыруына мүмкіндік беретін түрлі нормативтік құжаттар, соның ішінде білім беру ұйымының құжаттары да енгізілуі мүмкін.

Қосымшалар жұмыстың ең соңында, мәтінде аталу ретіне сәйкес орналастырылады.

Әдістемелік ұсынымдар – сипаттамалық материалдары жоқ, оқу-тәрбие үдерісін, оқу сабағын, тәрбие іс-шарасын ұйымдастыруға немесе белгілі бір мәселені шешуге арналған нақты кеңестер берілетін оқу-әдістемелік басылымның бір түрі. Бұл – оқыту мен тәрбиенің ең тиімді әдістері мен формаларын практикаға енгізуге ықпал ететін қысқа әрі нақты тұжырымдалған ұсыныстар мен нұсқаулар кешенін қамтитын басылым.

Әдістемелік ұсынымдар қандай да бір пәнді, тақырыпты оқып-үйренудің, сабақ немесе іс-шара өткізудің тәртібін, логикасын және негізгі басымдықтарын ашады. Әдістемелік ұсынымдарда іс-әрекеттердің реттілігіне қарағанда, оң тәжірибе негізінде қалыптасқан бір немесе бірнеше жекелеген әдістемелерді ашуға көбірек мән беріледі.

Әдістемелік ұсынымдардың міндеті – белгілі бір қызмет түріне қатысты ең тиімді, ұтымды нұсқаларды, әрекет үлгілерін насихаттау. Әдістемелік ұсынымдардың мақсаты – нақты жағдайлар мен қызмет ерекшеліктерін ескере отырып, ғылым жетістіктері мен озық тәжірибеге негізделген шешімдерді әзірлеуде педагогтерге көмек көрсету. Әдістемелік ұсынымдарда сипатталатын әдістеменің практикада қалай жүзеге асырылатынын көрсететін бір немесе бірнеше нақты іс-әрекетті ұйымдастыру және өткізу бойынша міндетті түрде нұсқаулар беріледі.

Әдістемелік ұсынымдарға қойылатын талаптар:

1. Тиісті қызметті ұйымдастырудың түпнұсқа немесе жаңа тәсілдерін, әдістерін, формаларын қамтуы.
2. Ұсынылатын әдістемелердің тиімділігін эксперименттік жұмыс материалдарымен, иллюстрациялармен, кестелермен, графиктермен дәлелдеуі.
3. Жекелеген сабақтарды немесе іс-шаралар кешенін өткізу жоспарлары мен бағдарламаларын, көрнекі құралдар мен әдебиеттер тізбесін, оқу үдерісінде қолданылатын техникалық құралдардың түрлерін ұсынуы.

Әдістемелік ұсынымдар әртүрлі мақсаттарға арналып әзірленеді: оқыту, ғылыми жұмыс, кәсіби қызмет және т.б.

Әдістемелік ұсынымдардың үлгілік құрылымы

1. Кіріспе бөлім – түсіндірме жазба. Мұнда жұмыстың өзектілігі мен қажеттілігі негізделеді, әдістемелік ұсынымдарды әзірлеудің мақсаты анықталады, осы мәселе бойынша жағдайға қысқаша талдау жасалады, жұмыстың қандай көмек көрсететіні түсіндіріледі, адресаты көрсетіледі.
2. Негізгі бөлім – мазмұны басшылар мен қосымша білім беру педагогтері қойылған мақсаттарға жету үшін пайдаланатын озық технологияларды талдау мен сипаттаудан тұрады. Сонымен қатар, қолданыстағы жағдайды түзету және жақсарту үшін нақты не істеу керектігі ұсынылады, ұсынымдарды қолдану нәтижелерінің болашағы сипатталады.

Басқаша айтқанда, негізгі бөлімде ұйымдастырушылық мәселелерді шешуге арналған әдістемелік нұсқаулар беріледі:

- нақты кеңестері бар өткізудің үлгілік нұсқалары;
  - назар аударуды қажет ететін қиын тұстар;
  - қандай техникалық және басқа құралдарды қолдану қажет;
  - күтілетін нәтижелердің перспективалық сипаттамасы;
  - қандай міндеттерді шешуге көмектесетіні;
  - қатысушыларға қандай нақты әсер ететіні;
  - нені үйрететіні;
  - білім беру әсерін бекітуге, қалыптасқан дағдыларды дамытуға мүмкіндік беретін өзге жұмыс формаларының қысқаша тізбесі.
3. Қорытынды. Бұл бөлімде әдістемелік ұсынымдардың мазмұнынан логикалық түрде туындайтын қысқа әрі нақты қорытындылар баяндалады.
  4. Пайдаланылған және ұсынылатын әдебиеттер тізімі. Бұл бөлімде әдебиеттер авторы, толық атауы, басылып шыққан орны, баспасы, жылы көрсетіле отырып, әліпби ретімен беріледі.
  5. Қосымшалар (жадынамалар, схемалар, графиктер, суреттер, фотосуреттер, сабақтардың жоспар-конспектілері, бірлестіктер жұмысы және т.б.).

Әдістемелік ұсынымдар түсінікті, логикалық жүйелі, мазмұнды және практикалық бағытта болуы тиіс. Олар нақты әдістер мен тәсілдерді қолдану бойынша айқын нұсқаулар беріп, қазіргі заманғы педагогикалық талаптар мен іске асыру жағдайларын ескеруі қажет.

Жалпы алғанда, әдістемелік ұсынымдар білім беру үдерісінің тиімділігін арттыруға, оқу материалын жақсы меңгеруге және оқушылардың дағдыларын дамытуға ықпал етуге арналған.

Авторлық бағдарлама – жай ғана оқу бағдарламасы емес, ол педагогтің білім алушыларды оқыту мен дамыту үшін оңтайлы жағдайлар жасауға бағытталған шығармашылық ізденісінің нәтижесі; бұл – педагогтің өзінің әдістемелік тұжырымдамасы негізінде жобаланған, оң динамикасы бар педагогикалық нәтижелерге қол жеткізуді мақсат ететін тәрбие-білім беру үдерісінің ұйымдастырушылық-мазмұндық моделі.

Авторлық деп дәстүрлі бөлімдермен қатар міндетті түрде авторлық идеяны (ой-тұжырымды), болжамды мақсаттарды және сол мақсаттарға жету моделін қамтитын бағдарламаны атауға болады. Авторлық бағдарламада білім беру үдерісін ұйымдастырудың түпнұсқа педагогикалық идеясы, тұжырымдамасы мен тәсілдері көрініс табады. Ол стандартты білім беру бағдарламаларының шеңберінен шығып, жаңа әдістерді ұсынады.

Авторлық бағдарламаға қойылатын талаптар

Авторлық бағдарламаны әзірлеу Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты (МЖБС), Үлгілік оқу жоспары, пән бойынша Үлгілік оқу бағдарламасы және басқа да нормативтік құжаттардың талаптарын ескерусіз мүмкін емес. Бұл құжаттар білім мазмұнына, оқу нәтижелеріне және оны іске асыру шарттарына қойылатын ең төменгі талаптарды айқындайды.

Авторлық бағдарламаны әзірлеу кезіндегі МЖБС-тың негізгі талаптары:

1. Білім беру саласы бойынша МЖБС-қа сәйкестігі, яғни бағдарлама стандартта көрсетілген барлық күтілетін оқу нәтижелеріне қол жеткізуді қамтамасыз етуі тиіс.
2. Бағдарламада Үлгілік оқу бағдарламасының талаптарына сәйкес келетін оқыту мақсаттары нақты тұжырымдалуы керек. Міндеттер нақты, өлшенетін, қолжетімді, өзекті және уақытпен шектелген (SMART) болуы тиіс.
3. Бағдарламаның мазмұны тақырыптарды, оқыту формалары мен әдістерін таңдауда вариативтілікке жол бере отырып, Үлгілік оқу бағдарламасының талаптарына сәйкес оқу пәнінің барлық негізгі бөлімдерін қамтуы керек.
4. Бағдарламада білім алушылардың оны меңгеру нәтижесінде қол жеткізуі тиіс нақты оқу нәтижелері көрсетілуі қажет. Нәтижелер МЖБС пен Үлгілік оқу бағдарламасында қабылданған негізгі ұғымдар мен терминдерді қолдана отырып тұжырымдалуы тиіс.
5. Бағдарлама оқытуды ұйымдастырудың әртүрлі формаларын: жалпы (жеке, жұптық, топтық, ұжымдық) және нақты (практикалық сабақтар, зертханалық жұмыстар, жобалық қызмет, өзіндік жұмыс) қарастыруы тиіс.
6. Бағдарламада оқытуға қажетті материалдық-техникалық құралдар, соның ішінде оқулықтар, оқу құралдары, жабдықтар, цифрлық ресурстар мен бағдарламалық қамтамасыз ету көрсетілуі қажет.
7. Бағдарлама білім алушылардың күтілетін нәтижелерді меңгеру деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін оқу жетістіктерін бағалау жүйесін қамтуы тиіс.

МЖБС пен басқа да нормативтік құжаттардың талаптарын сақтау білім алушылардың одан әрі оқуы мен өміріне қажетті білім мен дағдыларды алуына кепілдік береді; әртүрлі білім беру ұйымдарындағы оқу нәтижелерінің салыстырмалылығын қамтамасыз етеді; білім беру сапасын бағалауға және проблемалық аймақтарды анықтауға мүмкіндік береді; білім беру қызметінің заңнамаға сәйкестігін қамтамасыз етеді.

Осы талаптарды орындау білім алушылардың дамуына ықпал ететін сапалы әрі тиімді білім беру бағдарламасын жасауға мүмкіндік береді [1].

Авторлық бағдарламаның негізгі сипаттамалары

1. Түпнұсқалық пен жаңалық: авторлық бағдарлама стандартты бағдарламалардан ерекше педагогикалық тәсіл, әдістеме немесе мазмұнның болуы арқылы ерекшеленеді, ол басқа бағдарламаларда кездеспейді.
2. Педагогикалық құндылығы: бағдарлама нақты оқу нәтижелеріне қол жеткізуді, оқытудың тиімділігін арттыруды және оқушылардың дамуын қамтамасыз етуге бағытталуы тиіс.
3. Стандарт талаптарына сәйкестік: жаңашылдыққа қарамастан, авторлық бағдарлама мемлекеттік білім беру стандартының талаптарын ескеріп, оның мақсаттарын жүзеге асыруға бағытталуы керек.
4. Біртұтастық және жүйелілік: бағдарлама логикалық түрде құрылған жүйе болуы тиіс, онда нақты мақсаттар, міндеттер, мазмұн, оқыту әдістері және нәтижелерді бағалау жүйесі көрсетілген.

Ескерту: жұмыс бағдарламасынан айырмашылығы, авторлық бағдарлама нақты пән мен білім беру ұйымының жағдайына қатысты стандарт талаптарын нақтылайтындықтан кеңірек ұғым болып, оқу процесіне педагогтің жеке көзқарасын көрсетеді.

Авторлық бағдарлама жұмыс бағдарламасын әзірлеудің негізі бола алады немесе қосымша, тереңдетілген курс ретінде пайдаланылуы мүмкін.

Авторлық бағдарламаның құрылымы

1. Тақырыптық бет (Титульный лист).
2. Мазмұны (Оглавление).
3. Түсіндірме жазба.
4. Негізгі бөлім.
5. Қорытынды.
6. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.
7. Қосымшалар.

Қолданылған әдебиеттер тізімін рәсімдеуге қойылатын талаптар

Деректер тізімін рәсімдеуге қойылатын талаптарға мыналар жатады: нөмірлеу, әріптік немесе жүйелік тәртіп (алғаш нормативтік актілер, одан кейін әдебиеттер, соңында интернет-ресурстар), міндетті библиографиялық деректерді көрсету (автор, атауы, шығу орны, баспасы, жылы, беттері) және МЖБС стандартына сәйкестік, қазақ және шетелдік дереккөздерді бөлек көрсету, сондай-ақ мәтіндегі сілтемелерді дұрыс рәсімдеу.

Негізгі рәсімдеу ережелері:

Біртұтас тізім: барлық дереккөздер бір тізімге енгізіледі, әрқайсысы бір рет қана көрсетіледі, тіпті оларға бірнеше рет сілтеме жасалса да.

Тәртіп:

1. Нормативтік актілер: тізімнің басында (Конституция, кодекстер, заңдар) күшіне қарай немесе хронологиялық тәртіпте орналастырылады.
2. Негізгі тізім: авторлардың фамилиялары бойынша әріптік тәртіпте; бір автордың шығармалары – атаулары бойынша әріптік тәртіпте.
3. Шетелдік дереккөздер: бөлек топ ретінде соңында, латын әріптерімен әріптік тәртіпте.
4. Запись құрылымы (кітап үшін): автор (фамилия, инициалдары). Атауы [Материал түрі]. – Басылым/қайта басылым туралы мәлімет. – Шығу орны: Баспа, жылы. – Беттер саны.
5. Электрондық ресурстар: атауы, URL және қол жеткізу күні көрсетіледі.

Маңызды: тек өзекті дереккөздерді пайдалану (5-10% дереккөздер соңғы 5 жыл ішінде шыққаны жөн).

Библиографиялық сипаттаманың мысалдары

1. «Орыс тілі және әдебиеті» оқу пәні бойынша 5–9 сыныптарға арналған типтік оқу бағдарламасы (орыс тілінде оқытылатын мектептер үшін): Қазақстан Республикасы

Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 16 қыркүйектегі №399 бұйрығына 48-қосымша [Электрондық ресурс]. – URL: <https://uba.edu.kz/storage/app/media/Prikazy/prikazot16092022399obutverzhdeniitipovykhuchebnykhprogramm.pdf> (қолдану күні: 09.11.2022).

2. Орыс тілін деңгейлік оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдар (орыс тілінде оқытылатын мектептер үшін). – Астана: И. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2019. – 108 б.

3. Мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбиеленушілерді тәрбиелеу және оқыту авторлық бағдарламасын жасау: әдістемелік ұсынымдар / құраст. Н.К. Полуянова. – Ханты-Мансийск: Білімді дамыту институты, 2019. – 42 б.

4. Ситаров В.А. Дидактика. – М.: Академия, 2008. – 414 б.

5. Семенова Л.А. Педагогтердің дидактикалық дайындығы // Қазақстан педагогикалық ғылым академиясының хабаршысы. – 2015. – №4 (36). – Б. 12-18.

Қорытынды

Қорытындылай келе, әдістемелік материалдарды әзірлеу және жүзеге асыру барысында педагог үшін мынадай маңызды аспектілерді ескеру қажет екенін атап өткен жөн:

- Ғылыми негізге сай болу принципі: әдістемелік материалдың мазмұны қазіргі ғылыми білімдерге сәйкес болуы тиіс;
- Жүйелілік принципі: әдістемелік басылымның барлық компоненттері өзара байланыста болып, жалпы мақсатқа бағытталуы қажет;
- Практикалық бағыттылық принципі: оқушылардың алған білімдері мен дағдылары нақты өмірде қолдануға ыңғайлы болуы тиіс;
- Икемділік принципі: әдістемелік материал жаңа жағдайларға бейімделуге дайын болуы қажет;
- Гуманизация принципі: әдістемелік материал оқушының тұлғалық дамуына бағытталуы тиіс.

Әдістемелік материалдарды әзірлеуде келесі қазіргі заманғы тенденциялар байқалады:

- Оқытуды персонализациялау, яғни әрбір оқушыға жеке білім траекториясын жасау;
- Пәнаралық тәсіл, яғни әртүрлі оқу пәндерінен білімдерді интеграциялау;
- Цифрлық технологияларды пайдалану, оқу процесіне интерактивті тақталар, онлайн платформалар, мобильді қосымшалар және басқа да цифрлық құралдарды енгізу арқылы;
- Оқушыларда негізгі құзыреттерді дамыту, мысалы, сыни ойлау, шығармашылық, коммуникация, ынтымақтастық;
- «Адал азамат» бірыңғай тәрбие бағдарламасын оқу процесіне енгізу.

Әдістемелік материалды әзірлеу барысында әріптестермен бірлесіп жұмыс жасаңыз, тәжірибе бөлісіңіз, идеяларды талқылаңыз. Заманауи технологияларды пайдаланыңыз: онлайн ресурстар оқытуды қызықтырақ етеді. Өз жұмысыңызды бағалаңыз, нәтижелерді жүйелі түрде талдап, қажет болған жағдайда түзетулер енгізіңіз.

Біз ұсынып отырған әдістемелік ұсыныстар педагогтарға сапалы және тиімді әдістемелік материалдар жасауға, оқу процесінің сапасын арттыруға бағытталған пайдалы құрал болады деп үміттенеміз.

Әдебиеттер тізімі

1. Білім беру ұйымдары педагогтарына арналған кәсіби стандарттарды бекіту туралы: Қазақстан Республикасының Білім беру министрінің 2025 жылғы 24 ақпандағы №31 бұйрығы [Электрондық ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/G25HP000031> (қол жеткізген күні: 12.12.2025).
2. Педагогтардың авторлық оқу бағдарламасын әзірлеу, апробациялау және жүзеге асыру мониторингін жүргізу бойынша әдістемелік ұсыныстар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2025. – 120 б.
3. Вотрина Е.Н. Оқу-әдістемелік материалдарды құрастыру және рәсімдеу бойынша әдістемелік ұсыныстар. – Волгоград: ВТЖТиК, 2020. – 21 б.
4. Алдыңғы педагогикалық тәжірибені өзіндік жинақтау, жинақтау және таратуға арналған ұйымдастырушылық-әдістемелік аспектілер: әдістемелік ұсыныстар / құраст.: Шелькимова Р.Х. – Астана: Ақмола облыстық білім қызметкерлерінің біліктілігін арттыру және қайта даярлау институты, 2021. – 55 б.
5. Сиденко А.С. Авторлық педагогикалық әзірлемелер: рөлі, түрлері мен деңгейлері // Мунципалды білім: инновациялар және эксперимент. – 2023. - №6. - Б. 16-19.
6. Әдістемелік өнімнің жіктелуі және түрлері: сөздік-анықтамалық / құраст.: Е.Г. Пластун, Г.В. Пустыльникова, О.Н. Пахомова. – Оренбург: ООДТДМ, 2022. – 24 б.

